

RESTAURÁTORSKÝ ZÁMĚR

Nová radnice

Brno

první nádvoří – sluneční hodiny

Mgr. Jana Severinová
Blížká 8
619 00 Brno
Tel: 777 577 760
E-mail: brno@slukas.cz
[http:// sLukas.cz](http://sLukas.cz)

Červenec 2023

I. Lokalizace památky

1. Okres: Brno - město

2. Obec: Brno

3. Adresa: Dominikánské nám. 1

4. Název objektu: areál bývalého dominikánského kláštera, dnes Nová radnice

5. Bližší určení místa popisem: Nová radnice, sluneční hodiny na západní
fasádě 1. nádvoří

6. Rejstříkové číslo v ÚSKP: 31585/7-80

II. Údaje o akci

1. Vlastník: Město Brno

2. Investor: Město Brno

3. Termín prací: 2024

4. Poslední restaurátorský zásah: 2002 S:LUKAS s.r.o. (kolektiv: ak. mal.
Zlatica Dobošová, Libor Jaroš, Pavel Kučera)

5. Návrh na restaurování z r. 2000 byl zpracován v návaznosti na
Restaurátorský průzkum fasád Nové radnice (S:LUKAS s.r.o. v r. 2000 pro
Stavoprojektu, stavební firmu a. s. v rámci předprojektové přípravy).

III. Historické údaje

V prostoru předhradí předpokládaného břetislavského hradu na Petrově měla vzniknout (současně s hradem) rotunda (později kostel sv. Michala, doložený 1241), jejíž funkci pak převzal nový kostel na Petrově. Dominikány pozval do vznikajícího města Brna markrabě Přemysl v letech 1228-38 a dal jim darem starý kostel sv. Michala s okolními pozemky (dnešní 1. nádvoří Stavovského domu a prostor Dominikánská 2). Dominikáni nejprve upravovali a rozšiřovali kostel (dok. 1278) a r. 1248 přistoupili ke stavbě kláštera. Někdy ve 3. čtvrti 13. stol. začala stavba křížové chodby v typickém cistercko-burgundském tvarosloví. Nejprve bylo dokončeno západní rameno ambitu, zaklenuté raně gotickou klenbou. Obvodová zeď tohoto ramene se obracela k městské hradbě; dodnes dochovány střílny. Zeď s gotickými okny do rajskeho dvora je snad až z doby kolem 1370, kdy nahradila původní románská okna ambitu. Celá křížová chodba byla hotova kolem r. 1300, kromě západního ramene však byla zřejmě jen plochostropá. Při opravách r. 1902 a 1908 byly pod gotickou obezdívkou nalezeny zbytky románských oken a sloupků. Teprve v 2. pol. 14. stol. byla zaklenuta severní strana s monumentálním portálem do refektáře, v němž se již od konce 13. stol. občas konaly zemské sněmy a provinciální soudy (od 1348 zde pravidelně zasedal zemský soud a sněm a kostel měl tedy funkci sněmovního kostela), po jeho stranách dochována původní gotická okna z doby kolem 1370. Východní rameno se dochovalo jen zčásti, neboť do něj byla v 17. stol. vestavěna zákristie kostela. Jižní rameno vykazuje obdobné tvarosloví jako rameno severní, je však asi o sto let mladší. Celkově tedy byla křížová chodba dokončena do dnešního stavu, jenž ji řadí mezi nejcenější středověké památky v Brně, až r. 1493.

Do r. 1350 byly postaveny obytné a hospodářské budovy kláštera v místech Dominikánské 2. Proti Dominikánské ulici byla zeď se vstupní branou. Starý kostel sv. Michala byl v letech 1315-20 zcela přestavěn na zřejmě síňové trojlodi se dvěma řadami arkád a dlouhým chórem. Exteriér presbytáře byl velmi bohatě členěn a v koutě mezi ním a trojlodím stála věž.

V poslední čtvrtině 15. století byl celek pozdně goticky obnoven. Úprava kostela byla dokončena r. 1486, kláštera r. 1493 (zaklenutím jižního ramene křížové chodby).

Potřeby stavovské reprezentace, které klášter sloužil již od konce 13. stol., vyvolaly v 16. stol. rozšíření areálu na severní straně, kde do r. 1586 vznikl zárodek pozdějšího Stavovského domu-soudnice, postavené nad severním ramenem křížové chodby a nad refektářem, který musel být zesílen a překlenu.

Ze stavby, která byla dílem bratří Gabriů, se v původním stavu zachovalo renesanční schodiště na dnešním 1. nádvoří Stavovského domu. S renesanční výstavbou Stavovského domu ovšem nesouvisejí 3 renesanční portály, které dnešní areál zdobí; byly sem druhotně přemístěny na přelomu 19. a 20. stol. ze zbořených domů ve městě. Portál v nádvoří kláštera pochází z domu Starobrněnská 14, portál z 2. do 1. nádvoří Stavovského domu z domu nám. Svobody 12, portál z Husovy třídy je z domu Radnická 9 (z r. 1589).

Stejně jako pro vývoj jiných klášterů ve městě, též pro dominikánský klášter znamenala zásadní předěl třicetiletá válka. Středověký klášterní kostel byl zpuštěn již za stavovského povstání r. 1619 a pozdější válečné akce jej proměnily v hromadu sutin. Základní kámen nového kostela byl položen r. 1655. Jan Křtitel Erna vybudoval kostel opačné orientace, k západu, který se monumentálním dvouvěžovým průčelím obrací do Rybného trhu. Nový kostel, postavený nákladem Dominika Ondřeje z Kounic a jeho matky Eleonory, byl vysvěcen r. 1679 a svými rozměry byl podstatně větší než kostel středověký; jeho závěr vnikl až do východního ramene křížové chodby. Kostel, k němuž byla po r. 1700 přistavěna kaple Božího hrobu, sloužil opět i jako kostel sněmovní a stavové v něm zřídili oratoř přístupnou přímo ze zasedací síně.

Současně se stavbou kostela byla nákladem hr. Lva Viléma z Kounic budována raně barokní novostavba kláštera, jehož hlavní, s kostelem rovnoběžné křídlo, završila stupňovitá bazilikální nástavba, jejíž eliptická okna osvětlovala střední chodbu v patře. Stavba raně barokního kláštera skončila r. 1675. V letech 1707-11 pak jeho areál vůči Dominikánské ulici uzavřel Domenico Martinelli konventním křídlem s knihovnou. Jeho dílem je též západní křídlo (Dominikánská 4)

Třetí součástí raně barokní výstavby areálu byla stavba Stavovského domu pro úřady královského tribunálu (Brno se r. 1641 stalo jediným hlavním městem Moravy), která navázala na renesanční soudnici. Pavel Wimperger a O. Erna přistavěli v letech 1659-66 k soudnici nový příčný trakt, souběžný se starým a oba spojili novou budovou obrácenou proti Špilberku a souběžnou s renesančním podloubím do Rybného trhu. Tuto budovu v letech 1690-02 přestavěl a rozšířil Mikuláš Stumbeck. Tak vzniklo na místě někdejší klášterní zahrady 1. nádvoří Stavovského domu s široce vyloženou střechou podepřenou masivními štukovými konzolami a akcentovanou plechovými chrliči. Nejstarší tribunální křídlo bylo upraveno v letech 1717-19. V té době prováděl Mořic Grimm architektonickou úpravu a rozšíření Stavovského domu, které mu dodalo výrazně monumentálního účinku. R. 1719 upravil křídlo mezi 1. a 2. nádvořím a

v letech 1726-29 postavil na místě renesančního loubí dnešní čelní křídlo Stavovského domu s pokladnou, které dominuje celému náměstí. V letech 1732-33 pak zbarokizoval pův. renesanční sál zemského soudu a sněmu. V letech 1736-37 byla provedena architektonizace předpolí kostela, jehož terasa byla ozdobena galerií barokních plastik (viz dále). Ukončení stavebního vývoje Stavovského domu představovala v letech 1772-76 přístavba křídel uzavírajících 2. nádvoří. Výsledkem dvou barokních stavebních etap se stal slohově jednotný a výtvarně neobyčejně působivý soubor.

Období slávy a lesku skončilo za Josefa II., který r. 1784 klášter zrušil a úřady ze Stavovského domu přemístil do vyklizeného augustiniánského kláštera. Stavovský dům, někdejší sídlo zemské správy, se stal majetkem vojenské oděvní komise. Rovněž kostel měl být přeměněn na vojenské skladiště. Díky protestům měšťanů jej však Josef II. r. 1786 prohlásil ze filiální kostel (sv. Petra a Pavla na Petrově) a byl při něm zřízen i seminář. Teprve r. 1869 město Stavovský dům s křížovou chodbou vykoupilo a r. 1903 získalo i zbytek areálu s klášterními budovami. R. 1905 pak klášter i kostel převzal řeholní řád redemptoristů - kongregace sv. Alfonse. Až v roce 1935 byl však celý areál adaptován podle citlivého projektu Josefa Poláška na sídlo vrcholných orgánů městské zprávy; od té doby bývá nazýván Novou radnicí. Tuto funkci si tento intaktně dochovaný památkový areál zachovává dodnes (je sídlem Národního výboru města Brna a Obvodního národního výboru Brno I) a jeho integritu nenarušily ani úpravy v letech 1940-42, kdy byl dvůr kláštera do Dominikánské ulice zpřístupněn barokním portálem, přeneseným za zbořeného domu v Běhounské ulici, k němuž bylo zřízeno schodiště. Tehdy bylo též nově vydlážděno nádvoří. Na nejbližší léta je plánována dostavba proluky směrem k hotelu Internacional.

Kuča K., Památky Brna, Brno 1991, str. 43-46.

IV. Popis

Na fasádách 1. nádvoří Nové radnice se nacházejí tři pole slunečních hodin z roku 1728, jež propočítal zábrdovický premonstrát Ferdinand Čadecký.

Dvě z nich se jsou po stranách portálu s orlicí na západní fasádě, třetí nad portálem severní fasády 1. nádvoří. Všechna pole jsou malována technikou fresky. Obraz slunečních hodin na severní fasádě pohledově vlevo od průchodu na 2. nádvoří byl restaurován v r. 2023.

Západní fasáda – sluneční hodiny pohledově vlevo od portálu

Obraz představuje krajinu s městem na pozadí. V pohledově levém dolním rohu je umístěna kartuš s chronogramem 1728 v pohledově pravém horním rohu je zobrazena postava anděla.

Sluneční hodiny pohledově vpravo od portálu

Ústředním motivem je postava Boha Dia s orlicemi, z nichž jedna má na prsou znak města Brna. Pohledově levý roh je zvýrazněn kartuší s chronogramem 1728. Pohledově pravý dolní roh rámuje symboly zvěrokruhu.

Stav malby a podkladových omítek obrazů na západní fasádě je narušený. Omítky jsou lokálně uvolněné od zdiva budovy. V plochách obrazů jsou zřejmé četné druhotné opravy. Na základě zkušeností s restaurováním hodin na severní fasádě lze předpokládat, že soudržnost původních omítek a druhotných tmelů bude různorodá.

Postup prací bude spočívat v předběžném zajištění uvolněných ploch injektáží, následně budou odstraněny nečistoty a dále provedeno zpevnění zejména původních omítek a organicky navazujících vysprávek. Nedílnou součástí prací bude rovněž revize předchozích druhotných oprav. Součástí prací bude doplnění omítek strukturou navazující na originál a retuše. Technologie restaurování včetně materiálů naváže na předchozí obnovu z r. 2002 a zkušenosti z opravy fresky na severní fasádě.

V. Použité materiály:

- injektáž – Ledan TB
- hrubší tmely – jádrová a jemná vápenná omítka
- jemné tmely – šlehaný tmel Kvadrofil
- čištění – houba Wishab – směs latexové přírodní pryskyřice + elastomer, ph neutrální
- zpevnění – Keim – Silex OH – bezbarvý zpevňovač na bázi kyseliny křemičité
- pigmenty zn. Keim.
- pojivo – D498 – M Lascaux – čistá akrylová disperze s přídavkem Hdroxyetyl celulózy jako ochranného koloidu s přídavkem biocidů

VI. Závěr

Od restaurování slunečních hodin uplynulo 20 let. Stav obou obrazů vyžaduje urgentní restaurátorský zákrok, který zamezí rozšíření stávajících poškození. Na základě zjištěného stavu malby na hodinách severní fasády doporučujeme provádět průběžnou revizi malby maximálně v intervalu 5 let, který je obvyklou dobou záruky na restaurátorské materiály i práce.